

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

A och B ./. riksåklagaren ang. tjänstefel

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 21 december 2015 i mål nr B 2114-15 och B 3919-15)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att inkomma med svarsskrivelse. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag anser att hovrättens dom ska stå fast.

Bakgrund

Den polske medborgaren PM anhölls den 12 oktober 2014 av kammaråklagaren C vid Åklagarkammaren i X, som på sannolika skäl misstänkt för rattfylleri och olovlig körning (förundersökningsprotokollet s. 7 och s. 12). Grunden för anhållningsbeslutet var att PM saknade hemvist i Sverige (och att det fanns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff), s.k. kvalificerad flyktfara enligt 24 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken jämfört med 24 kap. 2 § 2 rättegångsbalken. Angivna lagrum ger en åklagare möjlighet att anhålla en misstänkt person oavsett brottets beskaffenhet, om den misstänkte saknar hemvist i Sverige och det finns risk för att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff. För att anhållande och häktning ska kunna ske ska normalt, enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken, för brottet vara föreskrivet fängelse i ett år eller mer. För rattfylleri av normalgraden är stadgat böter eller fängelse i högst sex månader (4 § lagen [1951:649] om straff för vissa trafikbrott [trafikbrottslagen]).

Samma dag som PM greps togs blodprov som skickades för analys till Rättsmedicinalverket. I häktningsframställan, som ingavs till X tingsrätt den 14 oktober 2014 av kammaråklagaren D, begärdes PM häktad som på sannolika skäl misstänkt för grovt rattfylleri (förundersökningsprotokollet s. 37). Som häktningsgrund angavs s.k. flyktfara enligt 24 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken, dvs. att ”det finns risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff”. Med häktningsframställningen överlämnades till tingsrätten en häktningspromemoria av vilken det framgår att det fanns fog för påståendet att PM kunde misstänkas för grovt rattfylleri, bl.a. då det bedömdes sannolikt att analysbeskedet av PM:s blod skulle visa en alkoholkoncentration om minst en promille i blodet (förundersökningsprotokollet s. 13-36). Vid

häktningförhandling samma dag häktades PM som på sannolika skäl misstänkt för grovt rattfylleri och med flyktfara som häktningsgrund samt beslutades att åtal skulle vara väckt senast den 24 oktober 2014 kl. 11.00 (förundersökningsprotokollet s. 39-41). För grovt rattfylleri är stadgat fängelse i högst två år (4 a § trafikbrottslagen). Vid häktningförhandlingen gjordes inga påståenden om eller prövades s.k. kvalificerad flyktfara enligt 24 kap. 2 § 2 rättegångsbalken som häktningsskäl.

Den 15 oktober 2014 lottades ärendet på kammaråklagaren A. I direktiv till polisen dagen efter begärde han bl.a. att analys skulle inhämtas (förundersökningsprotokollet s. 42). Den 20 oktober 2014 tillställdes A förundersökningsprotokollet, inkl. analysbesked (förundersökningsprotokollet s. 48-67). Analysresultatet visade att PM haft 0,44 promille alkohol i blodet vid provtagningstillfället den 12 oktober 2014. Den 24 oktober 2014 väckte A åtal vid X tingsrätt mot PM för rattfylleri och olovlig körning (förundersökningsprotokollet s. 68-69 och s. 229 f.).

Vid tingsrätten lottades målet den 24 oktober 2014 på rådmannen B och stämning med kallelse till huvudförhandling skickades till PM samma dag (förundersökningsprotokollet s. 72 och 77). B var ansvarig domare den 24 – 29 oktober 2014 då en kollega tog över målet inför kommande huvudförhandling den 3 november 2014. Kollegan uppmärksammade att PM häktats på sannolika skäl misstänkt för grovt rattfylleri och att åtal väckts enbart för rattfylleri av den s.k. normalgraden. För att en person ska kunna häktas pga. flyktfara enligt 24 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken erfordras att för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. För rattfylleri av normalgraden är föreskrivet böter eller fängelse i sex månader. Efter att ha kontaktat Åklagarkammaren (förundersökningsprotokollet s. 75) fann tingsrätten att det inte längre fanns skäl att hålla PM häktad, varför häktningsbeslutet hävdes den 29 oktober 2014 (förundersökningsprotokollet s. 73).

Under tiden den 20 – 29 oktober, totalt nio dagar, har PM varit frihetsberövad utan laga grund.

A och B åtalades för tjänstefel. Hovrätten dömde A och B för tjänstefel till 30 dagsböter enligt följande.

A

Kammaråklagaren A har under tiden fr.o.m. den 20 oktober 2014 t.o.m. den 24 oktober 2014 vid sin myndighetsutövning vid handläggningen av Åklagarkammaren i X ärende AM-143972-14, av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att före det att han väckt åtal i ärendet den 24 oktober 2014 inte häva X tingsrätts beslut den 14 oktober 2014 i mål B 2269-14 att häkta PM trots att häktningsbeslutet inte längre var lagligen grundat. Gärningen är inte ringa.

B

Rådmannen B har under tiden fr.o.m. den 24 oktober 2014 t.o.m. den 29 oktober 2014 vid sin myndighetsutövning vid handläggningen av X tingsrätts mål B 2269-14, av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att underlåta att häva ett häktningsbeslut avseende PM trots att laga förutsättningar inte längre förelegat för frihetsberövandet. Gärningen är inte ringa.

Överklagandet

A

A har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet.

A har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Vad som läggs A till last är att han inte kontrollerat att tingsrättens häktningsbeslut var i överensstämmelse med vad han uppfattade om kvalificerad flykttfara i tvångsmedelssystemet. Han hade inte målet från början och närvarade således inte vid den aktuella häktningsförhandlingen och har därför inte någon mer ingående kunskap om vad som där framfördes. Vidare var hans arbetsituation vid den aktuella tidpunkten mycket pressad samt var han förhållandevis ny på kammaren och en tämligen oerfaren åklagare. Han borde ha informerats av utredande polis eller av åklagarkollegan som tidigare ansvarat för målet att trots att målet kunde tas för ett rutinärendet så fanns det stor anledning för A att noggrant kontrollera vad provresultaten visade. Den underlåtenhet han har gjort sig skyldig till är inte så oaktsam att den föranleder straffansvar för tjänstefel. Under alla förhållanden bör gärningen bedömas som ringa.

B

B har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet.

B har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Som ansvarig för målet under tiden den 24 – 29 oktober 2014 har B inte tagit del av åtalet och sett att den åtalade gärningen inte var häktningsgrundande, varför hon heller inte hävt häktningsbeslutet. Den domstolshandläggare som ansvarat för beredningen av målet borde vid sin granskning ha observerat att brottsrubriceringen i åtalet ändrats i förhållande till häktningsbeslutet samt att det ingått i hennes tjänsteåliggande att anmäla den avvikelser till B för eventuell åtgärd, eftersom den tilltalade var häktad, och att ändra brottsrubriceringen i det elektroniska målhanteringssystemet Vera. Om inte sådant krav kan ställas på handläggare med förordnande enligt 16 § tingsrättsinstruktionen skulle den ansvariga domaren bli nödsakad att jämte handläggaren fortlöpande granska inkomna handlingar under målets beredning. En sådan skyldighet skulle vara omöjlig att fullgöra, då domaren ofta är

upptagen av rättegångsförhandlingar samt skulle den göra delegation till domstolshandläggare enligt 16 § tingsrättsinstruktionen meningslös och renodlingen av domarrollen illusorisk. Till detta kommer att det måste var utomordentligt ovanligt att, om grunden för en häktning upphört p.g.a. nytillkomna omständigheter på förundersökningsstadiet, åklagaren inte hävt häktningen innan åtal väckts. Med stöd av anförda, mycket speciella omständigheter hävdas att åtalet mot B ska ogillas på den grunden att det saknats anledning för henne att granska åtalet och att underlåtenheten att häva häktningsbeslutet därför inte berott på försumlighet från hennes sida eller, i andra hand, om det skulle anses att hon borde ha granskat åtalet, på den grunden att hennes underlåtenhet härutinnan inte varit så klandervärd att den ska föranleda ansvar för tjänstefel.

Grunderna för min inställning

Bestämmelsen om tjänstefel

I 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken stadgas att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften ska dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannen befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, ska inte dömas till ansvar.

Myndighetsutövning är i huvudsak åtgärder som grundas på samhällets maktbefogenheter. Sådana åtgärder får rättsverkningar för eller emot enskilda personer på grund av offentligrättsliga regler, inte på grund av avtal eller privaträttsliga regler (Magnus Ulväng m.fl., Brotten mot allmänheten och staten, 2 uppl., s. 270).

För ansvar fordras vidare att gärningsmannen åsidosätter vad som gäller för uppgiften. Härmed avses regler som mer konkret tar sikte på hur en viss uppgift ska handläggas, t.ex. rättegångsbalkens regler, förfaranderegler i förvaltningslagen eller en myndighets föreskrifter, som direkt angår myndighetsutövningen. (Prop. 1988/89:113 s. 24.)

Bestämmelsen kriminaliserar både uppsåtliga och oaktsamma handlingar. Ansvar drabbar således inte bara den som förstod att hans eller hennes handlande är i strid med vad som gäller för uppgiften, utan också den som bort förstå det. Ansvar kan följa om man inte varit tillräckligt noggrann när man sökt utreda vad som gäller, om man slarvat vid läsning av en författningsbestämmelse osv. (Ulväng m.fl., a.a., s. 270). Av allmänna principer följer att straffrättsligt ansvar för oaktsamhet inte ska komma i fråga för varje avvikelse från den eftersträlvade normen. En viss marginal föreligger alltid mellan det helt aktsamma och det oaktsamma. (A. prop. s. 19 och s. 24.)

Oaktsamheten kan bestå i att inte skaffa sig kännedom om eller inte hålla reda på de regler som gäller för myndighetsutövningen. Vid prövningen är i första hand av betydelse vilka krav på noggrannhet och omsorg som uppgiften har innefattat. Detta får sedan vägas mot omständigheter som hänför sig till gärningsmannen personligen, t.ex. hans eller hennes kunnighet, utbildning och erfarenhet eller att han eller hon handlat under tidspress. När det gäller tolknings- och tillämpningsfrågor bör det finnas en betydande marginal innan en felbedömning kan anses grunda ansvar för tjänstefel (NJA 1997 s. 368). Vid allvarliga bedömningsfel kan dock ansvar för tjänstefel komma i fråga (jfr NJA 1992 s. 555). Vidare kräver hänsyn till rättssäkerheten att särskilt höga krav ställs när det gäller noggrannhet och omsorg vid prövning som rör frihetsberövanden (se t.ex. NJA 1994 s. 304, NJA 1996 s. 307, NJA 1996 s. 806, NJA 1997 s. 186, NJA 1997 s. 368 och NJA 2002 s. 342).

Vid bedömningen av om gärningen är ringa och därmed fri från ansvar ska en helhetsbedömning göras, främst mot bakgrund av gärningens betydelse för myndighetsutövningen och gärningsmannens ansvar i förhållande till denna. En viktig faktor är i vad mån någon drabbats av skada eller om det förelegat någon mera påtaglig risk för skada eller olägenhet av annat slag. Av stor vikt är också verksamhetens art. Inom områden där kraven på en korrekt handläggning är särskilt stora kan det finnas anledning att göra en strängare bedömning än i andra fall, t.ex. inom rättsväsendet. Endast under speciella förhållanden bör komma ifråga att bedöma felaktig hantering av frihetsberövanden som ringa. Vid bedömningen av om brottet är ringa är vidare av betydelse vilken ställning gärningsmannen intagit i förhållande till myndighetsutövningen. Ju mer självständiga befogenheter den felande har, desto större anledning finns att se mer allvarligt på gärningen. (Se a. prop. s. 24 f., NJA 1997 s. 186 och NJA 2004 s. 164.)

Min bedömning

En förutsättning för att en person ska kunna häktas på grund av flyktfara enligt 24 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken är att det för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. För grovt rattfylleri är, enligt 4 a § trafikbrottslagen, föreskrivet fängelse i högst två år. För rattfylleri av den s.k. normalgraden är inte föreskrivet fängelse i ett år eller mer, utan endast böter eller fängelse i sex månader (4 § trafikbrottslagen). Det har inte framkommit att det vid häktningsförhandlingen i det aktuella målet gjorts gällande att PM ”annars varit avsevärt påverkad av alkohol eller av annat medel” eller att ”framförandet av fordonet inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten” eller att det när förundersökningen redovisats fanns skäl att anta att någon av dessa omständigheter kunde aktualiseras. Redan när förundersökningen, inkl. analysbeskedet, inkom till Åklagarmyndigheten stod således klart att åtal inte kunde väckas för grovt rattfylleri. PM har därför varit häktad utan laga grund mellan den 20 och den 29 oktober 2014.

Enligt 24 kap. 20 § första stycket rättegångsbalken ska rätten omedelbart häva ett häktningsbeslut om det inte längre finns skäl för beslutet. Innan åtal har väckts får, enligt 24 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, häktningsbeslutet hävas även av åklagare. Bestämmelsen ger uttryck för behovsprincipen, som gäller all tvångsmedelsanvändning.

A

Frågan i målet är om As underlåtenhet att häva häktningen skett av sådan oaktsamhet som är av beskaffenhet att föranleda straffansvar och, i andra hand, om gärningen ska anses som ringa och därmed vara straffri.

Som hovrätten funnit ställer den rätt som en åklagare har att häva ett häktningsbeslut innan åtal väcks krav på åklagaren att kontrollera ett häktningsbeslut så snart som det kan finnas skäl till detta och att häva ett sådant beslut så snart häktningsskäl inte längre föreligger (se NJA 2002 s. 342). A var ansvarig åklagare för det aktuella ärendet när förundersökningsprotokollet med analysbeskedet inkom den 20 oktober 2014. Det får anses klarlagt i målet att det var A som skulle ha hävt häktningsbeslutet under perioden den 20 – 24 oktober 2014 och att han underlät att göra detta. Frågan är om han underlåtit att häva häktningsbeslutet av sådan oaktsamhet som bör föranleda straffrättsligt klander.

Vid bedömningen av om oaktsamhet förelegat enligt tjänstefelsbestämmelsen är en viktig utgångspunkt att det av hänsyn till rättssäkerheten måste ställas särskilt höga krav på en korrekt och omdömesgill tillämpning av regler som gäller frihetsberövande. En felaktig tillämpning av sådana regler kan leda till stor skada för den enskilde.

A hade vid den aktuella tidpunkten arbetat som kammaråklagare i cirka ett år. Han har själv uppgett att han hade erfarenhet av häktade mål, bl.a. eftersom han vid flera tillfällen tjänstgjort under dag- respektive nattjour. Han har uppgett att han var väl bekant med bestämmelserna i rättegångsbalken om anhållande och häktning, även om han måhända inte hade helt klart för sig skillnaden mellan flyktfara och s.k. kvalificerad flyktfara.

I detta sammanhang vill jag upplysa att innan en åklagare förordnas som kammaråklagare ska han eller hon under tiden som assistentåklagare normalt ha genomgått av Åklagarmyndigheten centralt anordnad grundutbildning som bl.a. omfattar flera lektionstimmar och e-utbildning om tvångsmedel (teori och praktik), däribland häktning.

Om A hade tagit del av förundersökningsprotokollet och analysbeskedet redan den 20 oktober 2014, då det inkom från polisen, och jämfört detta med häktningsprotokollet hade han insett att gärningen inte kunde rubriceras som grovt rattfylleri och att häktningsskäl inte längre förelåg. Det har ålegat honom

som ansvarig åklagare att göra denna kontroll. En sådan kontroll går snabbt och enkelt att göra. Ärendet var inte heller juridiskt komplicerat eller omfattande. Även om arbetssituationen för A under den aktuella tidsperioden varit mycket ansträngd har inte framkommit att han varken då analysbeskedet inkom eller då han väckte åtal saknat förmåga eller tillfälle att vidta nödvändiga kontroller och bedömningar.

Enligt min uppfattning måste det ha kunnat begäras av A att han så snart analysbeskedet inkom tog del av detta och jämförde det med tingsrättens tidigare meddelade häktningsbeslut i häktningsprotokollet samt att han, när han väl tog del av analysbeskedet, skulle ha jämfört detta med beslutet i häktningsprotokollet. Han har själv uppgett att han inför väckande av åtal reagerade över att det var en ovanlig situation att åtal skulle väckas för rattfylleri av normalgraden beträffande en person som var häktad för grovt rattfylleri. Denna omständighet bör inte föranleda att hans oaktsamhet ska anses ursäktad utan borde snarare ha påkallat särskilt noggrann kontroll av frihetsberövandet. Inte heller bör den omständigheten att varken den åklagare som tidigare handlagt ärendet eller de poliser som handlagt ärendet informerat honom om den något ovanliga situationen innebära att As oaktsamhet är ursäktad.

Sammanfattningsvis finner jag att A borde ha hävt häktningsbeslutet redan den 20 oktober 2014. Jag delar därmed hovrättens slutsats att A, genom att underlåta att häva häktningsbeslutet, av oaktsamhet brustit i de krav på noggrannhet och omsorg som kan ställas på honom i egenskap av åklagare. A har därmed av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom att underlåta att häva häktningsbeslutet åsidosatt vad som gällt för genomförandet för hans tjänsteuppgift. Såväl de objektiva som de subjektiva rekvisiten för tjänstefel i 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken är således uppfyllda.

Frågan om gärningen är att anse som ringa, och därmed ska vara straffri, ska bedömas med beaktande av samtliga omständigheter i målet.

Hantering av frihetsberövanden är en av de mest integritetskänsliga uppgifter som anförtrots åklagare och ställer mycket stora krav på korrekt och skyndsam handläggning. Ett annat synsätt skulle kraftigt äventyra rättssäkerheten. Endast under speciella förhållanden bör därför komma ifråga att bedöma felaktig hantering av frihetsberövanden som ringa (se NJA 1997 s. 186). A arbetar som kammaråklagare och har självständiga befogenheter och uppgifter. I hans uppgifter ingår att självständigt fatta beslut när det gäller frihetsberövanden. Vid bedömningen av om gärningen i detta fall är att bedöma som ringa är vidare av central betydelse att PM genom As underlåtenhet att häva häktningsbeslutet drabbats av skada och lidande genom att vara frihetsberövad i fyra dagar. PM har inte kunnat kompenseras genom avräkning mot ett fängelsestraff. I målet har inte framkommit att As arbetsbelastning varit så

extrem att den bör tillmätas någon avgörande betydelse vid bedömningen av om brottet är ringa. Den kontroll som han varit skyldig att vidta har kunnat göras snabbt och enkelt. Inte heller har den varit juridiskt komplicerad. Att inte tidigare åklagare eller handläggande polis särskilt uppmärksammat A på häktningsfrågan eller att A av misstag tittade på anhållningsbeslutet i stället för på häktningsbeslutet bör inte heller tillmätas någon relevans vid denna bedömning. Jag ansluter mig mot denna bakgrund till hovrättens slutsats att gärningen vid en samlad bedömning inte kan anses som ringa.

Att oaktsam underlåtenhet ofta är mindre straffvärd än oaktsamt handlande har väl tillgodosetts vid straffmätningen.

Sammanfattningsvis anser jag att hovrättens dom bör fastställas.

B

Frågan i målet är om Bs underlåtenhet att häva häktningen skett av sådan oaktsamhet som är av beskaffenhet att föranleda straffansvar och, i andra hand, om gärningen ska anses som ringa och därmed vara strafffri.

I målet är utrett att B var ansvarig domare för det aktuella målet i och med att åtalet inkom från Åklagarmyndigheten den 24 oktober 2014.

B har invänt att hon inte varit oaktsam eftersom hon inte hade någon skyldighet att granska stämningsansökningen eftersom dels målet var delegerat till en domstolshandläggare med s.k. stort förordnande, dels åtalet felaktigt registrerats av domstolshandläggaren i målhanteringssystemet Vera som grovt rattfylleri.

I målet är utrett att den aktuella domstolshandläggaren hade ett s.k. stort förordnande att på eget ansvar utföra sådana göromål som anges i 16 § tingsrättsinstriktionen (se nedan).

1 kap. 3 e § rättegångsbalken reglerar de grundläggande förutsättningarna för delegering av arbetsuppgifter till domstolshandläggare. Bestämmelsen infördes den 1 juli 1993. I nämnda bestämmelse stadgas att åtgärder som avser endast beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare får utföras av annan tjänsteman som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid tingsrätten. I samma bestämmelse anges att regeringen meddelar närmare föreskrifter om detta.

I förarbetena till paragrafen anges att delegering kan vara möjligt också för uppgifter som ställer krav på vissa juridiska kunskaper och att beredande åtgärder i det egentliga målarbetet normalt har rättsliga inslag som erfaren kanslipersonal kan hantera. Det betonas dock att det inte bör komma ifråga att delegera uppgifter som kräver större juridiska kunskaper, med vilket avses inte

bara juridiskt komplicerade frågor utan också frågor som i och för sig inte nödvändigtvis är rättsligt komplicerade men där frågornas art är sådan att de bör förbehållas en lagfaren domare. Som tydliga exempel på vad som klart bör förbehållas lagfarna domare och alltså klart faller utanför det delegeringsbara området är interimistiska beslut, beslut om avvisning av bevisning och beslut om tvångsmedel. Sistnämnda beslut faller för övrigt redan utanför begreppet beredning. (Prop. 1992/93:213 s. 20, NJA II 1943 s. 38 f. och NJA 2004 s. 65.)

Enligt 15 § förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion ska det vid varje tidpunkt finnas en ansvarig domare. Vidare anges att den närmare ansvarsfördelningen ska framgå av arbetsordningen samt att ansvarsfördelningen ska ordnas så att ansvaret ska kunna utövas på ett effektivt sätt. Enligt 16 § första stycket samma instruktion får lagmannen förordna den som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid tingsrätten att vidta vissa åtgärder för beredningen av mål och ärenden samt åtgärder som rätten är skyldig att utföra efter målets eller ärendets avgörande. Vidare anges att för sådana åtgärder ansvarar den förordnade.

I den vid X tingsrätt vid aktuell tidpunkt gällande arbetsordningen anges i avsnitt 3.2 att det för varje mål och ärende vid varje tidpunkt ska finnas en ansvarig domare samt att den som med stöd av 16 § tingsrättsinstruktionen vidtar åtgärder i mål och ärenden ansvarar för dessa åtgärder. Vidare anges att ansvaret för mål och ärenden enligt 15 § tingsrättsinstruktionen tydligt ska framgå av interna bestämmelser, av listor av mål och ärenden och av aktomslaget. Slutligen anges att den som enligt 15 § tingsrättsinstruktionen är ansvarig för ett mål eller ett ärende svarar för att handläggningen av målet eller ärendet drivs framåt på ett sätt som står i överensstämmelse med gällande rätt samt att ansvarig för målet eller ärendet ska se till att målet eller ärendet avgörs inom skälig tid.

Enligt avsnitt 3.2.3 i arbetsordningen finns för ordinarie brottmål, ekomål och ungdomsmål under beredningen en ansvarig domare eller tingsfiskal, enhet A eller B, samt är denne/denna ansvarig för målets beredning under tiden fram till dess målet satts ut till huvudförhandling och någon annan domare e.dyl. i samband med att målet sätts ut tilldelats ansvaret för målet. I avsnitt 3.2.3 anges också att för mål som inleds med framställan om/begäran om prövning av häktning finns det under beredningen en ansvarig domare, enhet C, som är ansvarig för målets beredning till dess beslut fattats. Slutligen anges att om yrkandet om häktning bifallits så vidarefördelas målet genom lottning på domare samt behåller C ansvaret för målet till dess åtal väckts då ansvaret övergår till den domare det vidarefördelats till. I avsnitt 3.4 stadgas när det gäller förtursmål, bl.a. mål där den tilltalade är häktad, att den som enligt 15 § tingsrättsinstruktionen är ansvarig för målet eller ärendet ska övervaka handläggningen och se till att målen och ärendena avgörs inom skälig tid. I avsnitt 3.9 stadgas att om en fråga kräver skyndsamt avgörande av domare ska

detta genast anmälas till den domare som är ansvarig för målet eller vid dennes förfall annan domare.

I den vid aktuella tidpunkt gällande arbetsbeskrivningen för beredningsorganisationen vid X tingsrätt, avsnitt 3.1.1, anges att domstolshandläggarna ska bereda brottmål där åklagare ansökt om stämning från det att målet kommit in och fram till huvudförhandlingen samt att mål där planerad huvudförhandlingstid överstiger en dag samt mål med frihetsberövade och ungdomar omedelbart ska anmälas till ansvarig domare och beredas i samråd med denne/denna.

I avsnitt 3.1.2 respektive 3.1.3 i arbetsbeskrivningen för beredningsorganisationen anges vilka uppgifter en domstolshandläggare kan förordnas att utföra. En domstolshandläggare med stort förordnande får, enligt 3.1.2 och 3.1.3, utöver att bl.a. sköta kommunikering och bevakning, förordna tolk och kalla till huvudförhandling, besluta om utfärdande av stämning där talan har väckts av åklagare, besluta om förordnande av offentlig försvarare och besluta om personutredning i vissa fall.

Den ovan beskrivna regleringen innebär enligt min bedömning att mål med häktade personer omedelbart ska anmälas till ansvarig domare samt att sådana mål alltid ska beredas av domstolshandläggaren i samråd med den ansvariga domaren, dvs. även i sådana fall där domstolshandläggaren har ett s.k. stort förordnande. Lagmannen E har i vittnesförhör bekräftat att det är så de interna styrdokumenterna ska förstås och att det är så handläggningen av häktade mål ska gå till. Enligt min uppfattning kan det inte vara en delegeringsbar beredningsfråga att kontrollera om förutsättningar för frihetsberövande föreligger. Regleringen kan inte förstås på annat sätt än att i ett häktat mål måste den ansvarige domaren så snart som möjligt ta del av stämmningsansökningen för att vidta den rättsliga kontroll som domaren är ensam ansvarig för samt måste detta ske innan domstolshandläggaren beslutar att exempelvis utfärda stämning och kalla till huvudförhandling.

Vid bedömningen av om oaktsamhet förelegat enligt tjänstefelsbestämmelsen är en viktig utgångspunkt att det av hänsyn till rättssäkerheten måste ställas särskilt höga krav på en korrekt och omdömesgill tillämpning av regler som gäller frihetsberövande. Detta eftersom en felaktig tillämpning av sådana regler kan leda till stor skada för den enskilde.

Av Bs egna uppgifter framgår att hon den 24 oktober 2014, bl.a. genom målhanteringssystemet Vera, fått kännedom om att hon fått ett mål med en häktad person lottat på sig och att hon inte tog del av de inkomna handlingarna, bl.a. stämmningsansökningen, vare sig den 24 oktober eller senare, innan ansvaret för målet övergick på en annan domare. Om hon hade gjort det och jämfört stämmningsansökningen med häktningsprotokollet hade hon fått klart för

sig att åtalet avsåg ett annat brott än det som PM häktats för och att laga grund för häktning saknades. B hade vid den aktuella tidpunkten mångårig erfarenhet av att arbeta som domare, varav fem år som rådman vid X tingsrätt. Under denna tid har hon handlagt ett flertal häktade mål. I målet har annat inte framkommit än att B väl kände till tingsrättens arbetsordning och arbetsbeskrivning för beredningsorganisationen. B har uppgett att hon, troligen samma dag stämningsansökningen kom in, såg i målhanteringssystemet Vera att åtalet i målet kommit in, men att hon inte tittade närmare på åtalet eftersom det stod i Vera att målet gällde grovt rattfylleri, dvs. det brott som PM häktats för. Hon har också uppgett att hon under den aktuella perioden måste ha tittat i Vera varje dag. Hon har dessutom sagt att hon i förväg kände till att detta häktade mål skulle lottas på henne och att åtal skulle väckas senast den 24 oktober 2014. B har vidare uppgett att hennes arbetssituation under den aktuella tiden var ansträngd, vilket också ledde till att målet mot PM kom att tas över av en annan domare den 29 oktober 2014.

Enligt min uppfattning har det ålegat B som ansvarig domare, och ingen annan, att göra ovan angivna kontroller av frihetsberövandet redan när stämningsansökningen inkom. Att åklagaren inte påtalat att häktningsbeslutet avsåg en annan rubricering än den som omfattades av häktningsbeslutet påverkar inte Bs kontrollplikt. Även om Bs arbetssituation under den aktuella tidsperioden varit ansträngd har inte framkommit att B varken då stämningsansökningen inkom eller senare, fram till den 29 oktober 2014, saknat förmåga eller tillfälle att vidta nödvändiga kontroller och bedömningar. Till skillnad från vad som var fallet i NJA 2002 s. 342 har jämförelsen mellan gärningspåståendet i stämningsansökan och det brott som omfattades av häktningsbeslutet varit enkel och snabb att utföra. Den omständigheterna att det stod fel på kalenderbladet i målhanteringssystemet Vera är beklagligt och kan vara en möjlig förklaring till att B inte kom att vidta erforderliga kontroller av frihetsberövandet, men bör inte kunna ursäktas hennes underlåtenhet att häva häktningsbeslutet. Inte heller de omständigheterna att domstolshandläggaren inte påtalat för henne att åtalet avsåg en annan rubricering än den häktningen avsåg och att fall som detta är förhållandevis ovanliga bör innebära att Bs oaktsamhet inte förtjänar klander. Detta eftersom domaren har att kontrollera frihetsberövandet genom att ta del av stämningsansökningen och beslutet i häktningsprotokollet och inte genom att t.ex. ta del av uppgifter i kalenderbladet i Vera eller av muntliga uppgifter från en domstolshandläggare.

Sammanfattningsvis anser jag att B borde ha hävt häktningsbeslutet redan den 24 oktober 2014 när hon hade möjlighet att ta del av stämningsansökningen och häktningsprotokollet. Jag delar därmed hovrättens slutsats att B genom att underlåta att häva häktningsbeslutet, av oaktsamhet brustit i de krav på noggrannhet och omsorg som kan ställas på henne i egenskap av domare. B har således av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom att underlåta att häva häktningsbeslutet åsidosatt vad som gällt för hennes tjänsteuppgift. Såväl de

objektiva som de subjektiva rekvisiten för tjänstefel i 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken är således uppfyllda.

Frågan om gärningen är att anse som ringa, och därmed ska vara straffri, ska bedömas med beaktande av samtliga omständigheter i målet.

Hanteringen av frihetsberövanden är en av de mest integritetskänsliga uppgifter som anförtrotts domare och ställer mycket stora krav på korrekt och skyndsamt handläggning. Ett annat synsätt skulle kraftigt äventyra rättssäkerheten. Endast under speciella förhållanden bör därför komma ifråga att bedöma felaktig hantering av frihetsberövanden som ringa (se NJA 1997 s. 186). B arbetar som domare och har därmed självständiga befogenheter och uppgifter. I hennes uppgifter ingår att självständigt fatta beslut när det gäller frihetsberövanden. Vid bedömningen av om gärningen i detta fall är att bedöma som ringa är vidare av central betydelse att PM genom Bs underlåtenhet att häva häktningsbeslutet drabbats av skada och lidande genom att vara frihetsberövad i fem dagar. PM har inte kunnat kompenseras genom avräkning mot ett fängelsestraff. I målet har inte framkommit att Bs arbetsbelastning varit så extrem att den bör tillmätas någon betydelse vid bedömningen av om brottet är ringa. Den kontroll hon haft att vidta har kunnat göras enkelt och snabbt och har inte varit juridiskt komplicerad. Inte heller bör det ha någon avgörande betydelse vid bedömningen att domstolshandläggaren inte påtalat för B att åtalet avsåg en annan rubricering än den som häktningsbeslutet avsåg och att domstolshandläggaren felaktigt skrivit att åtalet avsåg grovt rattfylleri på kalenderbladet i målhanteringssystemet Vera liksom att den aktuella situationen – att ett åtal avser en annan rubricering än den som legat till grund för beslut om häktning – måste anses tämligen ovanlig. Jag ansluter mig mot denna bakgrund till hovrättens slutsats att gärningen vid en samlad bedömning inte kan anses som ringa.

Att oaktsam underlåtenhet ofta är mindre straffvärd än oaktsamt handlande liksom att det i detta fall finns vissa förmildrande omständigheter, såsom felregistreringen i Vera, har väl tillgodosetts vid straffmätningen.

Sammanfattningsvis anser jag att hovrättens dom bör fastställas.

Målets fortsatta handläggning och bevisuppgift

Jag anser att målet bör kunna avgöras utan huvudförhandling. Jag åberopar samma bevisning som i hovrätten. Den muntliga bevisningen kan förebibras genom uppspelning av ljudupptagningarna från hovrätten.

Kerstin Skarp

Hedvig Trost

Kopia till:

Särskilda åklagarkammaren, överåklagaren Mats Åhlund (AM-170217-14)
Utvecklingscentrum Malmö
Tillsynsavdelningen, Huvudkontoret